

Recente broedkolonies, verspreiding na de broedtijd en trek van de Nederlandse lepelaars

Door Prof. Dr. G. J. van Oordt

Er zijn thans drie broedkolonies van de *lepelaar* in Nederland, t.w. op het Zwanenwater en op het Naardermeer en de vrij recente vestiging in de Muy op Texel. (Zie fig. 1 voor de ligging van de kolonies en verspreiding van de *lepelaar* ná de broedtijd.)

De kolonie op het *Naardermeer* bezat in 1906, toen de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten dit gebied aankocht, slechts 25 broedende paren. De uitbreiding ging in het begin slechts zeer langzaam en het duurde lange tijd, voordat het aantal nesten was uitgebreid tot 50. In het begin van de jaren twintig werd het aantal broedparen geraamd op ongeveer 60, maar dank zij strenge beschermingsmaatregelen (al jarenlang is het bezoekers niet toegestaan naar de nesten te komen kijken) is de kolonie geleidelijk aan toegenomen en na de oorlog werd het aantal geschat op ongeveer 150 paren (juiste aantallen zijn niet beschikbaar). Vermoedelijk varieert het op het ogenblik tussen de 150 en 175 paren.

Over het aantal broedvogels in het *Zwanenwater*, een privébezit, zijn wij beter ingelicht. De laatste twintig jaar is het aantal broedparen daar min of meer stabiel. Het kan gerust worden geschat op 200 broedparen.

In de *Muy*, een prachtig duinmeer op Texel, hebben de *lepelaars* verscheidene malen geprobeerd te broeden. Deze broedpogingen (in 1910, 1921, 1923) hadden niet veel succes. Van 1924 tot 1930 was wel gedurende de zomermaanden een troep van 10 tot 20 niet broedende vogels (zowel éénjarige- als volwassen) geregeld waar te nemen.

In 1931 trachtte de *lepelaar* wederom in de *Muy* te broeden, maar het enige nest werd verstoord. In 1933 echter, mede dank zij intensieve bewaking door het Staatsbosbeheer, vestigde de *lepelaar* haar derde permanente broedkolonie in Nederland met 5 nesten. De kolonie werd toen dag en nacht beschermd.

In 1936 huisvestte de kolonie meer dan 40 paren. Vlak vóór de oorlog telde ik ongeveer 100 nesten. Na de oorlog nam de kolonie op de *Muy* langzamerhand toe en zij wordt nu geschat op ongeveer 150 paren (zie ook „*Oryx*” jrg. 2, 1954, p. 379).

In ons land broeden de *lepelaars* gewoonlijk in de rietvelden (zie de prachtige foto's in Schusters „*Beiträge*” Jrg. XI, 1935) en ook tussen lage wilgenbosjes (*Salix repens*) zoals wij die in het bijzonder in het Zwanenwater aantreffen. In het Naardermeer bouwen zij hun tamelijk hoge nesten uitsluitend tussen het riet. In de *Muy* nestelen zij ook in oude struiken op een laag heuveltje, hetgeen de bezoekers een prachtig uitzicht biedt van de andere kant van het duinmeer. Meestal liggen de nesten dicht bij elkaar. (Voor aanvullende gegevens over het broeden van de *lepelaar* in Hongarije zie Haverschmidt's artikel in Schusters *Beiträge zur Fortpflanzungsbiologie der Vögel* XI, 1935.)

Kortgeleden hebben de vogels pogingen ondernomen om een kolonie te stichten in de *Geul*, ook een duinmeer op Texel. In 1944 broedden daar verscheidene paren, in 1953 één paar en in 1954 brachten 3 of 4 paren met succes hun jongen daar groot. Helaas is dit meer in de nabijheid van een militair oefenterrein gelegen en dit was waarschijnlijk de reden dat de vogels er in 1955 niet terugkeerden. In 1956 waren er echter weer minstens 4 nesten.

De uitgestrekte rietvelden van het *Breedewater*, een duinmeertje op Voorne, was ook een broedplaats van *lepelaars* in casu in 1934. Ondanks de goede beschermingsmaatregelen van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten hadden deze broedpogingen geen succes en de vogels kwamen daarna niet terug.

Totaal broeden er in ons land ongeveer 500 paren *lepelaars*, zodat zij in aanzienlijk groter aantal voorkomen dan de ooievaar.

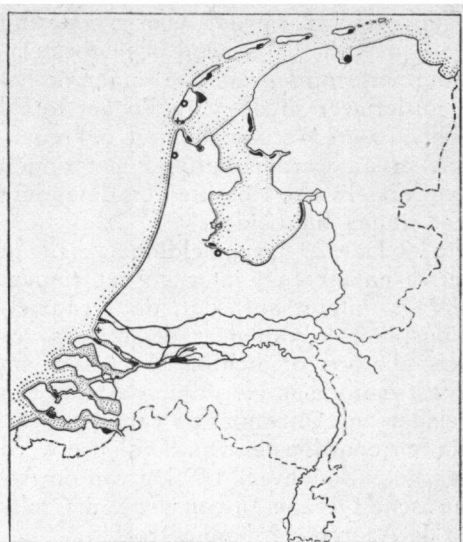
De *lepelaar* arriveert hier in maart op de broedplaatsen, gewoonlijk aan het eind van de maand maart, zo nu en dan reeds in februari (b.v. 5 februari 1924 3 ex. Naardermeer, *Ardea* XIII, 1924) of zelfs eind januari (24 tot 31 januari 1926 1 ex. in de omgeving van het Zwanenwater, *Ardea* XV, 1926). Vele late broedvogels arriveren nog in april en zelfs nog in mei.

Na het broedseizoen verspreiden de volwassen vogels en de jongen zich over de Waddenzee, langs de kusten van het IJsselmeer en over de Zuidhollandse en Zeeuwse stromen in het zuidwesten van ons land.

Dit bleek o.a. uit waarnemingen aan de mond van de Brielse Maas, voordat de aldaar uitgestrekte rietvelden in cultuur waren gebracht en voordat een dam was gelegd tussen de eilanden Voorne en Rozenburg. In de loop van april, gedurende 1910—1940, werd de *lepelaar* in kleine troepjes gezien. Maar in mei waren zij gewoonlijk volkomen afwezig. Juist voor het midden van juni arriveerde dan een grote troep, bestaande uit oude en eerstejaars vogels.

Het moet vermeld worden dat er ook nog andere gunstige voedselplaatsen na het broedseizoen worden opgezocht, zoals de west- en zuidkust van Friesland (van de Makkumerwaard naar de slikvelden ten zuiden van Gaasterland, de schorren en slikvelden van de Eendrachtspolder, de Lauwerszee en in het bijzonder de Scheelhoek, een zand- en slikgebied, gedeeltelijk begroeid met riet. De Scheelhoek bevindt zich in het Haringvliet, ten noorden van Stellendam. Gedurende juli en augustus zal men hen daar nooit tevergeefs zoeken. Daar zag ik vaak grote troepen van 100 tot 150 of zelfs meer vogels; het grootste aantal dat ik na het broedseizoen heb waargenomen was 250 tot 300 op de Scheelhoek op 18 augustus 1955.

Vanaf begin september mindert hun aantal in ons land geleidelijk. Ook gedurende oktober zijn de *lepelaars* nog niet geheel verdwenen. Kleine troepjes worden dan nog voedselzoekend waargenomen op de Waddenzee en in het zuidwesten van ons land. In enkele gevallen werden troepjes trekkend langs de kust gezien in het begin van novem-

Op dit kaartje zijn de bestaande broedplaatsen aangegeven met O, broedpogingen met +. De plaatsen waar men na de broedtijd *lepelaars* kan aantreffen zijn zwart gemaakt.

ber (4 november 1917, *Ardea* VIII, p. 83).

Tijdens zachte winters proberen de *lepelaars* in ons land wel te overwinteren. Vroeger waren waarnemingen uit november en begin december uiterst zeldzaam, maar dank zij de waarnemingen van een groot aantal veldornithologen beschikken wij over verscheidene *lepelaar*waarnemingen van eind december en begin januari, b.v. eind december 1925 en begin januari 1926 1 ex. op Texel (*Ardea* XV, 1926), 4 op 28 december 1934 en 1 ex. op 28 december 1935 op de Brielse Maas (Van Oordt); 21 december 1925 1 ex. op Walcheren (*Ardea* XXV, 1936); 11 januari 1950 4 ex. op de Scheelhoek (Van Oordt). Een groot aantal niet geslachtsrijpe vogels brengen de zomer in ons land door zonder te broeden. Veel waarnemingen van volwassen vogels, die gedurende de broedtijd ver van de kolonies gezien werden, duiden op het feit dat zelfs volwassen vogels niet elk jaar broeden. In de zomer van 1941 zag ik b.v. dezelfde kleine groep van zeven vogels, alle in broedkleed, op 31 mei en 1 juni in hetzelfde gebied van de Makkumerwaard.

Gedurende de laatste 45 jaar zijn er verscheidene nestjongen in het Zwanenwater geringd en ook enige in de kolonies van het Naardermeer en de Mui.

Vanwege het gevaar voor verstoring werd over het algemeen geen toestemming verleend *lepelaars* te ringen op het Naardermeer of de Muy. In het totaal hebben wij 33 terugmeldingen gekregen, drie ervan werden geringd met ringen van Vogelwarte Rossitten en de andere met ringen uit Leiden.

Fig. 2 laat 23 terugmeldingen zien uit eerste najaar en winter na het ringen. Het is interessant, dat de terugmeldingsplaatsen van deze eerstejaars vogels alle aan of dichtbij de kusten van West-Europa en Noordwest-Afrika zijn gelegen, met uitzondering van één vogel, die ten noordoosten van Toulouse werd geschoten, ongeveer 140 km van de Atlantische Oceaan en een vogel die zelfs op de Azoren werd aangetroffen.

In augustus en september waren 10 van deze vogels aan het Kanaal, de Britse kust, het Iberisch schiereiland of op de Azoren. Eén van hen werd in augustus geschoten aan de monding van de

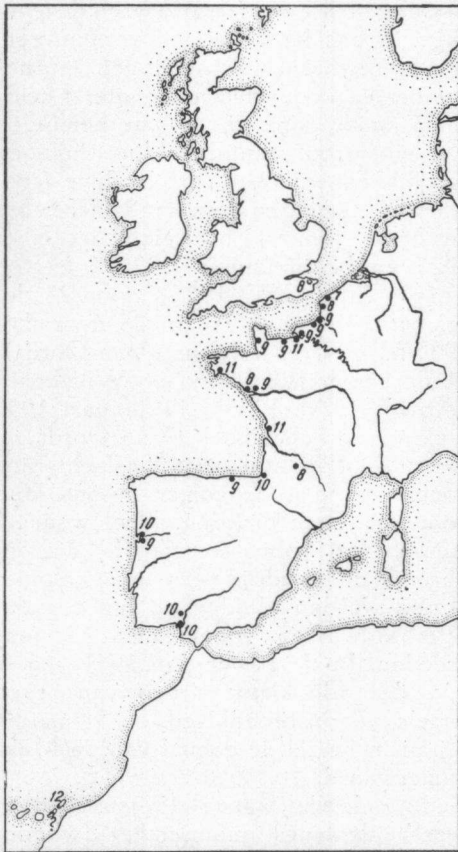
Theems. Slechts één vogel werd reeds in juli teruggemeld, namelijk uit Calais. Overigens zijn de meeste terugvondsten uit Zuid-Frankrijk, Spanje en Portugal gedurende oktober en november. Eén van de twee vogels van de Kanarische eilanden werd in december teruggemeld. Ofschoon de *lepelaar* in de literatuur een zeldzame vogel is op de Kanarische eilanden wijzen de twee Nederlandse terugmeldingen en een waarneming van mijzelf op 22 augustus 1938 (Puerta de La Cruz, Gran Canaria), dat zij er meer voorkomen dan men denkt.

Terugmeldingen van in andere landen geringde *lepelaars* hebben alleen betrekking op Hongaarse vogels. Voor zover ons bekend istrekken deze in zuidelijke of zuidoostelijke richting. Eén Hongaarse vogel werd in de Rhônedelta geschoten, waar de *lepelaar* een zeer zeldzame bezoeker is. Zij mengen zich daarom niet met de Nederlandse vogels, die zo ver wij weten de route langs de Atlantische kust nemen.

Alle terugmeldingen van in Nederland geringde vogels, één of meer jaren nadat zij geringd zijn, zijn eveneens afkomstig van de Atlantische kusten, uitgezonderd één vogel, welke uit het Marne district (Frankrijk) werd teruggemeld.

Zo kunnen wij veilig aannemen, dat de enkele *lepelaars* welke waargenomen werden door Meinertzhagen, Bannerman en door Bierman en Van Oordt in Marokko (en door Van Oordt in 1938 op de Canarische eilanden) alle tot de Nederlandse of misschien tot de veel kleinere Spaanse *lepelaar*populatie behoorden.

Tenslotte moeten wij de nadruk leggen op het feit, dat de terugmeldingen, die tot op dit moment bekend zijn van geringde vogels geen zekerheid verschaffen omtrent het overwinteringsgebied van de *lepelaars*, die in West-Europa broeden.

Figuur 2

Dit artikel is, met toestemming van auteur en uitgevers vertaald uit: „The Birds of the British Isles” Vol. VI - pp. 30-34 by David Armitage Bannerman. Uitg. Oliver and Boyd, Edinburgh/London, 1957.